

УДК: 378: 615.1

Л. В. Коновалова,

асистент кафедри організації та економіки фармації Національний медичний університет імені О. Богомольця, Київ (Україна)

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ І ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ
ФАРМАКОЕКОНОМІКИ МАЙБУТНІХ ПРОВІЗОРІВ У ВИЩИХ
МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Анотація: В статті визначено методичні підходи до організації навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах. Проаналізовано сучасний стан та методологію удосконалення викладання фармакоекономіки у підготовці майбутніх фахівців фармацевтичній галузі.

Обґрунтовано застосування методичних підходів: гуманістичного, системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, фармакоекономічного для вдосконалення навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах.

Ключові слова: фармакоекономіка, майбутні провізори, організація навчання, методика викладання, фармацевтична галузь.

L.V. Konovalova,

assistant professor of the department of organization and economics of pharmacy O. Bogomolets national medical university, Kyiv (Ukraine)

METHODOLOGICAL APPROACHES AND PRINCIPLES OF THE

**ORGANIZATION OF PHARMACO-ECONOMIC FUTURE EDUCATION
IN FUTURE MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Abstract. In this article the methodical approaches to training of future pharmacists pharmacoeconomics in higher educational institutions. The current state and improving teaching methodology pharmacoeconomics in training future professionals pharmaceutical industry.

Justified the use of methodological approaches: humane, systematic, integrated, competency, personality-oriented, pharmacoeconomic pharmacoeconomics studies to improve future pharmacists at medical schools.

Key words: pharmacoeconomics, future pharmacists, organization of training, teaching methodology, the pharmaceutical industry.

Постановка проблеми. Належна фармацевтична практика та лікарське забезпечення населення ефективними, безпечними і доступними лікарськими засобами є змістом професійної діяльності майбутніх провізорів, тому вдосконалення організації викладання спеціальних навчальних дисциплін, однією з яких є фармакоеконіміка забезпечує якісну професійну підготовку у вищих навчальних закладах. Впровадження новітніх досягнень доказової медицини та фармакоеконімічних досліджень в освітню практику на основі застосування сучасних методичних підходів і принципів є необхідним для модернізації змісту й структури професійної підготовки сучасних провізорів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системні теоретичні та експериментальні дослідження з фармакоеконіміки у вищих навчальних закладах України, які здійснюють підготовку фармацевтичних кадрів започаткували і проводять вітчизняні науковці: Б. Громовик, В. Гудзенко, Д. Волох, О. Заліська, Є. Книш, Г. Костюк, З. Мнушко, А. Немченко, Б. Парновський, Н. Посилкіна, М. Слабий, М. Сятиня, В. Толочко, О. Яковлева, Г. Яцкова та ін. [1–8].

Цінним для вдосконалення навчання фармакоеконіміки майбутніх

провізорів у вищих медичних навчальних закладах є впровадження зарубіжного досвіду викладання фармакоекономічних дисциплін у вищих навчальних закладах [9; 10].

За визначенням А. Немченко, метою вивчення фармакоекономіки є економічна оцінка ефективності використання лікарських ресурсів охорони здоров'я та організаційно-економічне обґрунтування підходів до визначення раціональних витрат на забезпечення хворих лікарськими засобами в залежності від нозології та ступеня захворювання. На основі здійсненого аналізу термінології фармакоекономіки, що використовується за кордоном, у Росії та Україні, науковцем обґрунтовано і представлено термінологічні аспекти та основи методології фармакоекономіки, яка стає провідним компонентом національних систем фармацевтичного забезпечення в країнах пострадянського простору. А. Немченко доходить висновку про необхідність впровадження фармакоекономіки, оскільки результати фармакоекономічного аналізу стають реальним інструментом прийняття рішень у охороні здоров'я, що сприяє більш раціональним витратам і без того обмежених ресурсів [6, с.4].

Розробка і використання фармакоекономічних методів дає можливість здійснювати обґрунтовану медикаментозну терапію, запобігати помилкам призначення і небажаний ефектам лікарських засобів, вона також позитивно позначиться і на матеріальних витратах охорони здоров'я, пов'язаних з лікарськими засобами, так як забезпечує оптимальне співвідношення фармакологічна ефективність – ціна препарату. Це особливо необхідно в умовах переходу до ринкової економіки та прогресуючого зниження бюджетного фінансування системи охорони здоров'я в Україні [6, с.4].

А. Немченко узагальнює: фармакоекономіка як наукова дисципліна – це методологія оцінки якості медикаментозної і немедикаментозної допомоги на базі клініко-економічного аналізу. Предмет дослідження фармакоекономіки: результати фармакотерапії, можливості проведення

порівняльного аналізу двох різних методів чи схем лікування; безпечність та ефективність нових лікарських засобів; економічні витрати на проведення фармакотерапії та діагностики; документація рандомізованих клінічних випробувань лікарських засобів по групах хворих. Предмет вивчення фармакоекономіки поєднує фармацевтичне забезпечення хворих, аналіз споживання і визначення потреби в лікарських засобах. Фармакоекономіка є інтегральною дисципліною, оскільки, з одного боку, використовує досягнення фармації, медицини, а з іншого, базується на можливостях, попиту та практики в області економіки, статистики, соціології, психології, математики та ін. [6, с.5].

Особливостями фармакоекономіки, в порівнянні з іншими галузями знань, є: інтегральний характер (дозволяє ефективно використовувати досягнення різних галузей знань з метою гармонізації лікарського забезпечення населення); прикладне значення (вирішує проблеми конкретної галузі з її специфікою та особливостями функціонування); народногосподарське значення (дозволяє раціонально використовувати обмежені ресурси системи охорони здоров'я і коштів хворих); соціальне значення (визначається специфікою об'єктів дослідження: терапевтичним ефектом, здоров'ям фізичним та соціально-психологічною адаптацією у суспільстві) [6, с.5].

Системні дослідження з фармакоекономіки в Україні охоплюють три основні напрями: опрацювання теоретичних засад науки і її методології; розробку фармакоекономічних методик та їх апробацію; навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з питань фармакоекономіки [2].

Складовою частиною фармакоекономіки є економічні аспекти маркетингових досліджень різних груп ЛЗ. Так, на основі маркетингу з елементами фармакоекономіки визначені формулярні списки препаратів для лікувально-профілактичних закладів, професором кафедри технології ліків і організації економіки фармації Львівського державного медичного

університету О. Заліською, розроблені моделі розрахунку потреби в ЛЗ для урологічних і кардіологічних хворих, а також розрахунок потреби в радіодіагностичних засобах [2; 3; 4].

Необхідно відмітити, що предмет досліджень фармакоелекономіки частково є споріднений до організації та економіки фармації. У цій науковій дисципліні напрацьовані окремі наукові результати, в тому числі теоретичного характеру, які безпосередньо пов'язані з проблематикою фармакоелекономіки. Це класичні дослідження з визначення потреби у ЛЗ на основі використання централізованих даних про споживання ЛЗ за тривалий період часу з екстраполяванням динаміки надовгострокову перспективу, а для препаратів специфічної дії – методологічною основою були показники захворюваності [8, с. 13].

У фармакоелекономіці також ведеться вивчення кількості виписаних рецептів на ЛЗ, проте аналіз проводиться у встановлених добових дозах. Певні граничні з фармакоелекономікою дослідження уже напрацьовані в Україні в галузі фармацевтичного забезпечення системи медичного страхування.

У порівнянні з іншими областями знань, фармакоелекономіку відмічає певні особливості:

1. Інтегральний характер (дозволяє ефективно використовувати досягнення з різних областей знань з метою гармонізації лікарського забезпечення населення).

2. Прикладне значення (вирішує проблеми конкретної області з її специфікою і особливостями функціонування).

3. Народного господарського значення (дозволяє раціонально використовувати обмежені ресурси системи охорони здоров'я і грошових засобів хворих).

4. Соціальне значення (визначається специфікою об'єктів дослідження: терапевтичним ефектом, фізичним здоров'ям і соціально-психологічною

адаптацією в суспільстві) [8, с. 14].

Фармакоекономічні дослідження – це вивчення ефективності фармакотерапії при певній медичній технології, встановлення її терапевтичної та економічної відмінностей від альтернативної. При цьому одна з технологій пов'язана з фармакотерапією, інша, може, крім фармакотерапії, включати певні лікувальні заходи (наприклад, масаж, рефлексотерапія тощо). Одночасно оцінюються витрати на ці альтернативні медичні технології. Проведення фармакоекономічного аналізу є доцільним, коли при переході з технології А на технологію В одержують підвищення ефективності й вартості – варіант 1, або варіант 4 (витрати знижуються, але ефективність не буде нижчою, ніж ефективність технології В). При цьому, фармакоекономічне дослідження повинно стати базою для експертизи, яка з двох медичних технологій могла би бути ефективнішою, тобто за прийнятною (доступною) вартістю і достатньою ефективністю [8, с. 17].

Мета статті. Обґрунтування методичних підходів для вдосконалення навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах.

Завдання дослідження:

1) визначити методичні підходи для вдосконалення навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах;

2) обґрунтувати застосування методичних підходів в процесі навчання фармакоекономіки майбутніх провізорів у вищих медичних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація системи викладання фармакоекономіки у вищих навчальних закладах України ґрунтується на широкому впровадженні передового зарубіжного і вітчизняного досвіду вивчення клінічної фармакології, ідей доказової медицини. Розвиток ідей доказової медицини спирається на регуляторні

настанови Міжнародної системи доказової медицини і активно розвивається від започаткування її і становлення на початку 90-х років і по теперішній час. Кількість наукових центрів, виданих монографій і проведених наукових конференцій з проблем фармакоелекономіки та її вивчення у вищих навчальних закладах світу підтверджено науковими публікаціями та системними оглядами у наукометричних базах світового рівня розвитку фармацевтичної галузі. У розвинених країнах світу, наприклад США Агентство політики охорони здоров'я і науки створено 12 наукових центрів, у яких здійснюються фармакоелекономічні дослідження при провідних університетах і наукових організаціях різних штатів; зростає число центрів з окремих проблем (здоров'я дітей, перша допомога, загальна практика, психічне здоров'я та ін.) Головним у системних дослідженнях є використання принципу доказовості для прийняття ефективних рішень щодо призначення лікарських засобів для раціонального лікування патологій, у вертикалі – від державної програми до призначення індивідуальної терапії. Найбільша і найвпливовіша світова організація – Міжнародна Співпраця (The Cochrane Collaboration) активно поширює впровадження ідей та результатів досліджень доказової медицини щодо ефективності і безпеки застосування лікарських засобів.

Отже, основоположними у методології вивчення фармакоелекономіки є системний та інтегрований підходи, які забезпечують системне впровадження результатів досліджень доказової медицини і клінічної фармакології, ефективної фармакотерапії та фармакоелекономічних досліджень прямих і непрямих витрат безпосередньо пацієнтів бюджетних установ, які фінансують лікування. Системний підхід охоплює весь спектр фармакоелекономічних досліджень та впровадження їх результатів в освітню практику. Інтегрований підхід доповнює палітру використання міжнародного досвіду з вивчення безпеки, ефективності й доступності лікарських засобів для поліпшення якості лікарської допомоги населенню.

За даними наукометричних джерел, у більшості економічно розвинених

країн світу доказова медицина є домінуючою у прийнятті рішень фармакотерапевтичного і фармакоеконічного обґрунтування раціональності й досягнення терапевтичного ефекту лікування пацієнтів.

Наукові симпозиуми світового рівня з проблем клінічної епідеміології та доказової медицини, опубліковані монографії, довідники й міжнародні наукові видання, зокрема журнали «Clinical Evidence», «Evidence Based Medicine», «ACP Journal Club» та ін., інформують медичну громадськість світу про результативність досліджень з означених проблем. Відповідно до принципів доказової медицини створений міжнародний Регламент наукових досліджень – GCP (GCP – GCP), який забезпечує достовірність результатів різних методів фармакотерапії і захист прав суб'єктів клінічних випробувань – пацієнтів.

Принципи організації системи охорони здоров'я розвинених країн світу ґрунтуються на найбільш важливих положеннях доказової медицини. В умовах євроінтеграції система охорони здоров'я України також впроваджує основоположні принципи доказової медицини у лікарську і фармацевтичну практику та викладання основ доказової медицини у підготовку студентів вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів на основі гуманістичного підходу, що ґрунтується на принципах гуманізму у здійсненні майбутніми провізорами фармацевтичної опіки пацієнтів.

Компетентнісна складова професійної підготовки майбутніх провізорів має включати вивчення основ доказової медицини, як необхідної умови вдосконалення системи викладання фармакоеконіки на засадах компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід є одним з основоположних методичних підходів організації професійної підготовки провізорів у сучасних умовах, оскільки цілісне і системне формування їхньої професійної компетентності забезпечується реалізацією системи викладання спеціальних навчальних дисциплін, у тому числі і фармакоеконіки.

Застосування особистісно-орієнтованого підходу у вивченні фармакоелекономіки в системі професійної підготовки майбутніх провізорів зумовлює особистісно-орієнтований освітній процес з урахуванням особистісних професійних орієнтацій майбутніх провізорів, їх особистісного вибору спеціалізації професійної діяльності, обслуговування певного контингенту населення та застосування принципів доказової медицини відповідно до потреб пацієнтів, володіння інформаційним контентом для надання вичерпної інформації щодо застосування лікарського засобу відповідно до настанов лікаря.

Висновки. Комплексне застосування методичних підходів і принципів організації навчання фармакоелекономіки майбутніх провізорів у вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладах є необхідною умовою модернізації змісту і структури професійної підготовки.

Системний та інтегрований підходи забезпечують системне впровадження результатів досліджень доказової медицини і клінічної фармакології, ефективної фармакотерапії та фармакоелекономічних досліджень прямих і непрямих витрат безпосередньо пацієнтів бюджетних установ, які фінансують лікування.

Гуманістичний підхід ґрунтується на принципах гуманізму у здійсненні майбутніми провізорами фармацевтичної опіки і забезпечує впровадження основоположних принципів доказової медицини у процесі навчання фармакоелекономіки для ефективного, якісного і безпечного застосування лікарських засобів, з урахуванням раціональних витрат й доступності лікування для пацієнтів.

Компетентнісний підхід є одним з основоположних методичних підходів організації професійної підготовки провізорів у сучасних умовах, оскільки забезпечує цілісне і системне формування їхньої професійної компетентності.

Особистісно-орієнтований підхід у вивченні фармакоелекономіки в

системі професійної підготовки майбутніх провізорів зумовлює особистісно-орієнтований освітній процес з урахуванням особистісних професійних орієнтацій майбутніх провізорів, їх особистісного вибору спеціалізації професійної діяльності.

Комплексне застосування означених підходів доповнює фармакоеконічний підхід, який забезпечує результативність фармакоеконічних досліджень, раціональність витрат на лікування та доступність лікарських засобів для пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Громовик Б.П. Роль и место фармакоэкономического анализа в логистических технологиях учреждений здравоохранения [Электронный ресурс] / Провизор. – 2000. – № 17. – Режим доступа: <http://www.provisor.com.ua/archive/2000/N17/gromovik.php>
2. Заліська О. М. Системні дослідження з фармакоеконіки в Україні: перспективи і реальність. [Електронний ресурс] / А. М. Заліська // Щотижневик «Аптека». – 2001. – Вип. 299 (28). – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/article/12072>
3. Заліська О. М. Апробація методики фармакоеконічного аналізу на прикладі урологічних захворювань / О.М. Заліська // Фармац. журн. – 2000. – № 6. – С. 17–22.
4. Заліська О.М. Фармакоеконіка / За ред. Б. Л. Парновського. – Навч. пос. – Львів, 2007. – 400 с.
5. Методичні рекомендації з безперервної професійної освіти з фармакоеконіки для провізорів зі спеціальностей «Організація та управління фармацією», «Загальна фармація» між передатестаційними циклами / О. М. Заліська, М. В. Слабий, Б. Л. Парновський, І. Г. Мудрак. – Львів, 2009. – 18 с.
6. Немченко А. С. Методологічні аспекти фармакоеконіки / А. С. Немченко, І. В. Жирова // Клінічна фармація, 2002. – Т.6. – № 2. – С. 4–8.
7. Толочко В. М. Фармакоеконічні аспекти лікарського забезпечення хворих сечокам'яною хворобою в умовах стаціонарного лікування / В.М. Толочко,

Т.І. Єрмоленко // Фармац. журн. – 2005. – № 9. – С. 82-87.

8. Яковлева О. С. Фармакоекономіка у питаннях та відповідях: навч. посіб. для провізорів-інтернів / О. С. Яковлева. – Запоріжжя, 2015. – 88 с.

9. Bootman J. L. Principles of pharmacoecconomics 2 ed. / J. L. Bootman, R. J. Townsend, W. F. McGram. – Harvey Whitney Books. – 1998. – 301 p.

10. FIP and WHO move forward in developing pharmacy education / Anderson C., Bates I., Beck D. et al. // International Pharmacy Journal. – 2008. – Vol. 1, – № 8. – P.3–5.

Матеріали подано в авторській редакції